

Baština Dusty Covers

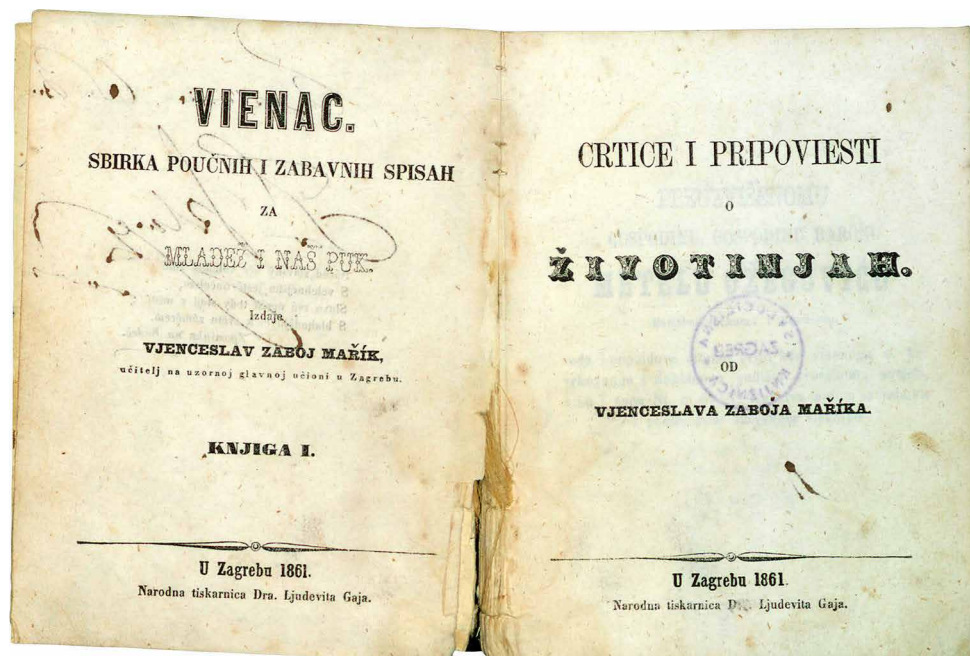
Lavoslav Hartman: The Publisher Who Knew Pictures Matter

In England, the 1860s saw the publication of Lewis Carroll's *Alice* (1865), a book that shaped the history and understanding of children's literature. At the very beginning of this immortal work, Alice, having peeked into a book her sister was reading, grudgingly thinks to herself: "and what is the use of a book [...] without pictures or conversations?". Although Croatian children by no means shared Alice's high standards regarding children's books, it was precisely at that time that important developments began to occur in Croatia: that very decade marked the introduction of the publishing practice of systematically illustrating children's books and other publications for children and young adults.

It should be noted that illustrations have been a part of Croatian children's books from the very beginning: the Venetian publisher Andrea Torresani from Asola included lavish illustrations in the very first Glagolitic primary book, published in 1527. Furthermore, in 1844, almost 20 years before *Alice* was published, Adalbert Lauppert, the first Croatian illustrator, made lithographs for Čivić Rohrski's *Basne* [Fables].

Systematically illustrated series of children's books started to be published as early as 1846. For instance, the Young Patriots' Circle included one picture in each book published within the *Spisi za mladež* [Writings for Young People] series. Launched in 1846, the series included translations of didactic tales by the German author Christoph Schmid. Although the need for illustrations in children's publications already existed in Croatia, the 1860s introduced an altogether new level of understanding of their significance. The person most responsible for this change was the Zagreb publisher of Jewish origin, Lavoslav Hartman (1812–1881), who moved to the Croatian capital in the mid 1850s.

In 1856, Lavoslav Hartman bought a bookstore and publishing house from Ljudevit Gaj, and started his own publishing business. Seven years later, the cautious entrepreneur had gained sufficient financial security to venture into new areas of publishing, and carefully assessed what type of publication he could offer. Knowledge of foreign publishing practices and a keen insight into the Croatian market informed Hartman's decision to enter the publishing sphere of children's literature, convinced it had much unrealised potential. He introduced pictures and colours into the aforementioned sphere, and his innovations in other areas are also linked to illustrations. In 1863 he began publishing picturebooks, and in 1864 he took over the publishing of a series of nature books called *Vienac* [Wreath], to which he added colour lithographs. Finally, in 1866, he took over the youth and folk magazine *Bosiljak* [Basil] (1864–1868) from its owner Ivan Filipović, adding illustrations to its third volume.

- Sl. 1. *Vienac*, knj. I. Vjenceslav Zabož Mařík. 1861. *Crtice i pripoviesti o životinjah*. Naslovnice nakladničkoga niza i prve knjige.
- Fig. 1. *Wreath*, Book 1. Vjenceslav Zabož Mařík. 1861. *Notes and Stories about Animals*. Title pages of the book series and the first book.

Even *Vienac*, a publishing series consisting of a total of seven booklets started in 1861 by teacher and pedagogue Vjenceslav Zabož Mařík (1831–1895), was not initially illustrated (Fig. 1). The first booklet in the series, *Crtice i pripoviesti o životinjah* [Notes and Stories about Animals], measuring 14 x 11 cm, contains descriptions of the most famous mammals. However, the Table of Contents (Fig. 2) suggests that the book was meant to be used in combination with a wall poster with pictures of the animals described in the text. Mařík was correct in anticipating that the book would primarily be used in the classroom: the first *Vienac* book quickly sold out as a prize book, so the second edition (also unillustrated) appeared very quickly the following year (1862).

However, the lack of illustrations was so glaring that Mařík decided to turn the printing of several future editions over to Hartman, just so that he could publish an illustrated book. *Cèrtice i pripovèsti o pticah* [Notes and Stories about Birds], the second book in the 1864 *Vienac* series, contained a total of 43 colour illustrations, which was also advertised on the book cover. Mařík is still listed as the author,

Pregled sadržaja.		Strana
1. Grabeštjivci.		
Pas (Hund, <i>česki</i> : pes, Tabl. I., slika 15.)		1
Vuk (Wolf, <i>č. vuk</i> , I., 16.)		9
Lisica (Fuchs, <i>č. lisica</i> , I., 14.)		15
Mačka (Katze, <i>č. kočka</i>)		21
Divlja mačka (wilde Katze, <i>č. kočka divoká</i> , I., 24.)		27
Lav (Löwe, <i>č. lev</i> , I., 18.)		28
Crveni lav ili puma (Cuguar ili Puma, <i>č. lev crvený</i>)		35
Tigar (Tiger, <i>č. tygr</i> , I., 17.)		—
Onsa (Jaguar, <i>č. onsa</i> , I., 20.)		38
Leopard (Leopard, <i>č. levhart</i> , I., 22.)		39
Ris (Luchs, <i>č. rys</i> , I., 23.)		—
Hijena (Hyäne, <i>č. hyéna</i> , I., 19.)		40
Kuna gorska (Bannmarder, <i>č. kuna lesni</i>)		42
Kuna domaća (Hausmarder, <i>č. kuna skalni</i> , I., 25.)		43
Tvorac (Iltis, <i>č. tchoř</i> , I., 26.)		44
Lasica (Wiesel, <i>č. lasice</i> , I., 30.)		—
Granostaj (Hermelin, <i>č. hranostaj</i> , I., 29.)		45
Sobol, (Zobel, <i>č. sobol</i>)		46
Vidra (Fischotter, <i>č. vydra</i> , I., 27.)		—
Jazavac (Dachs, <i>č. jezevec</i> , I., 13.)		49
Rakun (Waschbär, <i>č. myšak</i>)		51
Medvjed obični (brauner Bär, <i>č. medvjed brnk</i> , I., 11.)		52
Medvjed morski (Eisbär, <i>č. medvjed ledni</i> , I., 12.)		56
Krt (Maulwurf, <i>č. krt</i> , I., 8.)		59
Jež (Igel, <i>č. ježek</i> , I., 10.)		61
Rovka (Zwergspitzmaus, <i>č. Rejsak obecný</i> , I., 9.)		63
2. Prsjajaci.		
Netopir ili šišmiš (Fledermaus, <i>č. nedopir</i> , I., 6.)		64
Vukodlak (Vampyr, <i>č. upir</i> , I., 7.)		65
3. Tabuljari.		
Klokac (Känguruh, <i>č. klokac</i> , I., 31.)		68
4. Koptari.		
Koni (Pferd, <i>č. kůň</i> , II., 54.)		71
Osoo ili magarac (Esel, <i>č. osel</i>)		78
Strana		
Mazga (Maulesel, <i>č. mezek</i>)		81
Zebra (Zebra, <i>č. zebra</i> , II., 55.)		—
5. Droopapkari.		
Pilomo goveđe (zahmes Rind, <i>č. skot</i>)		82
Zebu ili grbovol (Buckelochs, <i>č. tur indický</i> , III., 69.)		83
Tur (Auerochs, <i>č. tur</i>)		84
Bivol (Buffel, <i>č. bivól</i>)		86
Bivol afrikanski (af. Büffel, <i>č. bivól africký</i> , III., 71.)		87
Bivol američanski (am. Büffel ili Bison, <i>č. zubram</i> , III., 70.)		—
Ovca (Schaf, <i>č. ovce</i>)		88
Koza (Ziege, <i>č. koza</i>)		89
Koza kašmirska (Kaschmierziege, <i>č. kozel kašm.</i> , III., 67.)		92
Divokoza (Gemse, <i>č. kamzik</i> , III., 66.)		—
Gazelja (Gazelle, <i>č. gazela</i> , III., 65.)		95
Jelen (Hirsch, <i>č. jelen</i> , III., 59.)		—
Lanjac ili jelen šarenjak (Damnhirsch, <i>č. danč</i> , III., 61.)		99
Srna (Reh, <i>č. srnce</i> , III., 60.)		100
Sob ili sjeverni jelen (Rentthier, <i>č. sob</i> , III., 62.)		101
Los (Ellenthier, <i>č. los</i> , III., 63.)		104
Žirafa (Giraffe, <i>č. žirafa</i> , III., 64.)		105
Deva jednoogrba (Dromedar, <i>č. velbloud dromed.</i> , II., 58.)		106
Dromodev, (bakt. Kameel, <i>č. velbloud drabar</i> , II., 56.)		111
Lama, (Lama, <i>č. lama</i> , II., 53.)		—
Kabar (Bisanthier, <i>č. kabur pižmový</i> , II., 57.)		114
6. Maogoparkari.		
Prasac ili krmak (Schwein, <i>č. vepř</i>)		116
Divji prasac (Wildschwein, <i>č. vepř divoký</i>)		118
Slon (Elephant, <i>č. slon</i> , II., 49.)		119
Nosorog (Nashorn, <i>č. nosorožec</i> , II., 50.)		124
Vodeni konj (Flusspferd, <i>č. broch</i> , II., 51.)		125
Tapir (Tapir, <i>č. tapir</i> , II., 52.)		—
7. Glodacari.		
Miš domaći (Hausmaus, <i>č. mys domáci</i> , I., 36.)		126
Miš poljski (Feldmaus, <i>č. mys polni</i>)		128
Lemak (Lening, <i>č. lenik</i>)		132
Štakor (Wanderratte, <i>č. potkan</i>)		134
Parcov (Ratte, <i>č. krysa</i> , I., 37.)		135

Sl. 2. *Vienac*, knj. I. V. Z. Mařik. 1861. Prve dvije stranice pregleda sadržaja.

Fig. 2. *Wreath*, Book 1. V.Z. Mařik. 1861. The first two pages of the Table of Contents.

but Hartman is cited as the publisher (Fig. 3). The books, now with slightly larger dimensions (18 x 13 cm), regularly featured pictures of animals, plants, minerals and ores (Fig. 4). The sixth and final book in the series was published in 1867.

The publication of the first richly illustrated picturebooks with colour images is a testament to Hartman's boldness as a publisher. Since *Vienac* was intended for school children and the general public, it was to be expected that a certain number of books would be distributed as prizes at the end of the school year, or as gifts for Christmas and Easter. However, this was not the case with picturebooks. Books intended for pre-school children could not rely on the usual distribution channels, operated by teachers. This is why Hartman decided on a publishing compromise: he intended picturebooks for school children and more affluent customers.

The facsimile of the second *Vienac* book (now spelt as *Věnac*) reproduced in this issue of *Dusty Covers* is therefore followed by several pages from the 1864 *Mala zvěrnica* [The Little Bestiary], one of Hartman's first picturebooks, which contains parallel texts in Croatian and German.

These are followed by illustrations from Part Three of the 1865 Croatian translation of Franjo Hoffmann's *150 čudorednih pripovjedačkah za mladež obojega spola* [150 Moral Tales for Young People of Both Genders].

"Dusty Covers" concludes with a facsimile of an illustration from the 1866 *Bosiljak*, published alongside translations of excerpts from David Livingstone's *Missionary Travels and Researches in South Africa* published in 1857. The illustration depicts the well-known scene of Livingstone being attacked by a lion. Here, the *Bosiljak* version is reproduced alongside the original image, "The Missionary's Escape from the Lion", which Hartman used as a model.

Lavoslav Hartman introduced picturebooks and richly illustrated books into Croatian publishing practice. His first steps towards that goal coincide with the publication of the novel *Alice's Adventures in Wonderland*, to which this special issue of *Libri & Liberi* is dedicated.*

Translated by Nada Kujundžić

Lavoslav Hartman: nakladnik koji je znao da su slike važne

Šezdesetih godina 19. stoljeća u Engleskoj nastaje *Alice* Lewisa Carrolla (1865.), knjiga koja je obilježila povijest i razumijevanje dječje književnosti. Na samome početku toga besmrtnoga djela *Alice*, virnuvši u knjigu koju čita njezina sestra, nezadovoljno pomisli: „ma čemu služi knjiga bez slika i bez razgovora“. Daleko od toga da su hrvatska djeca dijelila Aličine visoke standarde u pogledu dječjih knjiga, ali upravo su se u to vrijeme u Hrvatskoj počeli događati važni pomaci. Naime, u istome desetljeću i u Hrvatskoj započinje nakladnička praksa dosljednoga ilustriranja dječjih knjiga i drugih publikacija za djecu i mladež.

Dotuše, ilustracije u hrvatskoj dječjoj knjizi postoje od samih početaka. Već je prvu glagoljsku početnicu iz 1527. godine raskošnim ilustracijama opremio venecijanski tiskar Andrea Torresani iz Asole. Osim toga, 1844. godine, dvadesetak godina prije *Alice*, objavljene su *Basne* Čivića Rohrskoga za koje je Adalbert Lauppert načinio prve izvorne hrvatske ilustracije dječjih knjiga.

Također, već od 1846. postoje nakladnički nizovi dječjih knjiga sustavno opremani ilustracijama. Primjerice, *Kolo mladih rodoljuba* u svakoj knjizi nakladničkoga niza *Spisi za mladež* objavljuje i jednu sliku. U tome nizu, pokrenutome 1846. godine, izlaze prijevodi poučnih priča njemačkoga književnika

* We wish to thank the National University Library in Zagreb for permission to publish facsimiles from *Wreath* (1861, 1864) and from *150 Moral Tales for Young People of Both Genders* (1864) in this issue. We also thank the Croatian Centre for Books for Children in Zagreb for their help in acquiring the facsimiles of *The Little Bestiary* (1864). All the illustrations in this section are in the public domain.

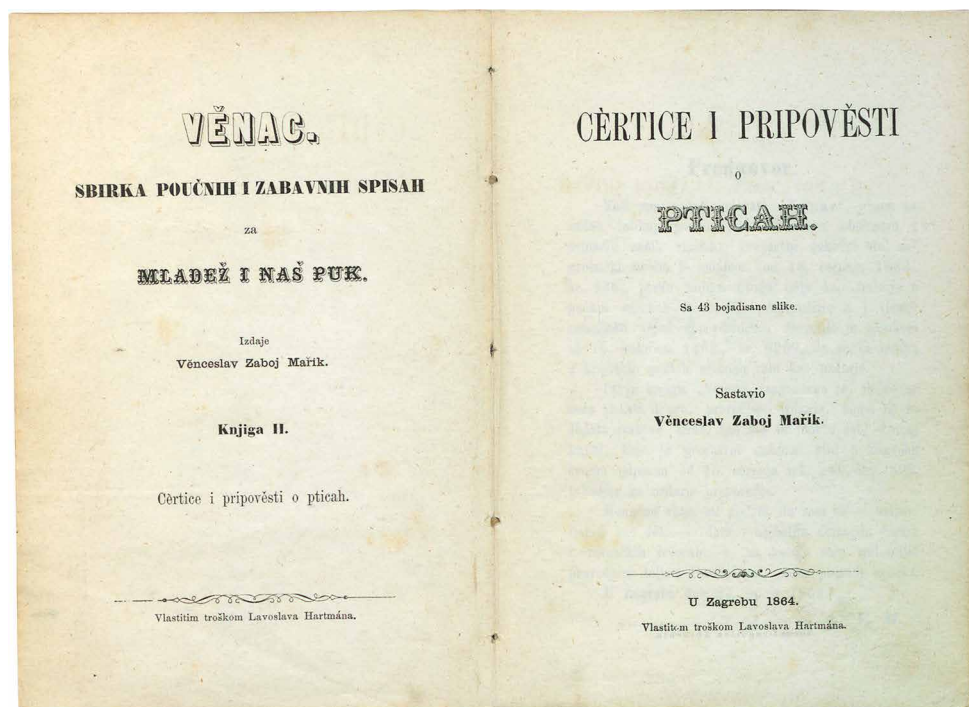
Christopha Schmida. Iako u Hrvatskoj, dakle, već postoji svijest o potrebi ilustracija u publikacijama za djecu, šezdesete godine donose posve novu razinu shvaćanja važnosti ilustracije. Za tu je promjenu ponajviše zaslužan zagrebački nakladnik židovskoga podrijetla Lavoslav Hartman (1812. – 1881.). Hartman se u Zagreb doselio sredinom pedesetih godina devetnaestoga stoljeća.

Sedam godina nakon što je 1856. godine kupio knjižaru i tiskaru od Ljudevita Gaja i počeo se baviti knjižarskim poslom, oprezni Lavoslav Hartman dovoljno je financijski ojačao da se mogao upustiti i u nova područja nakladničkoga djelovanja. Također je pažljivo procijenio koju vrstu publikacija može ponuditi sredini u kojoj djeluje. Temeljeći svoju odluku na praksi inozemnih knjižara i na izvrsnome uvidu u domaći tržišni prostor, Hartman je, uvjeren da tu leže neiskorišteni potencijali, snažno ušao u područje dječje književnosti unijevši slike i boje. I na drugim su područjima njegove inovacije povezane s ilustracijama. Od 1863. godine objavljivao je prve slikovnice, a 1864. preuzeo je objavljivanje niza prirodoslovnih knjiga *Vienac (Věnac)* i dodao im litografije u boji. Naposljetku, 1866. godine od dotadašnjega vlasnika Ivana Filipovića preuzeo je *Bosiljak* (1864. – 1868.), časopis za mladež i puk, i dodao prve ilustracije u treći tečaj toga časopisa.

Ni *Vienac: sbirka poučnih i zabavnih spisah za mladež i naš puk*, nakladnički niz od ukupno sedam knjižica, koji je 1861. pokrenuo učitelj i pedagog Věnceslav Zaboј Mařik (1831. – 1895.), nije isprva imao ilustracija (Sl. 1). U prvoj su knjižici veličine 14 x 11 cm, naslovljenoj *Crtice i pripoviesti o životinjah*, opisani najpoznatiji sisavci. Iz pregleda je sadržaja (Sl. 2), međutim, vidljivo da se knjiga trebala upotrebljavati uz zidnu tablu, na kojoj su bile naslikane životinje opisane u tekstu. Mařik je očito i predvidio da se knjiga upotrebljava pretežno u školi. I, uistinu, nije se prevario: prva knjiga *Vienca* brzo se prodala kao nagradna knjiga pa je već iduće, 1862. godine, objavio drugo, također neilustrirano izdanje.

Međutim, nedostatak ilustracija bio je toliko velik da je Mařik odlučio nakladu budućih izdanja prepustiti Hartmanu samo da bi mogao objaviti knjigu s ilustracijama. *Cěrtice i pripověsti o pticah*, druga knjiga niza *Vienac* iz 1864., obuhvatila je čak 43 slike u boji, najavljene na naslovnoj stranici. Autor je i dalje bio Mařik, ali je nakladnik postao Hartman (Sl. 3). Otada su se u nešto većim knjižicama, veličine 18 x 13 cm, redovito objavljivale slike životinja, biljaka, minerala i ruda (Sl. 4). Zadnja, šesta knjiga u nizu objavljena je 1867.

Pojava prvih bogato ilustriranih slikovnica sa slikama u boji svjedoči o Hartmanovoj nakladničkoj odvažnosti. Dok je *Vienac* bio namijenjen školskoj mladeži i puku zbog čega se moglo računati na to da će se pojedini primjerci dijeliti kao nagradne knjige na kraju školske godine te za Božić i Uskrs, sa slikovnicama to nije bio slučaj. Knjiga namijenjena predškolskoj djeci nije se mogla plasirati

- Sl. 3. *Věnac*, knj. II. V. Z. Mařík. 1864. *Cěrtice i pripověsti o pticah*. Naslovnice nakladničkoga niza i druge knjige.
- Fig. 3. *Wreath*, Book 2. V.Z. Mařík. 1864. *Notes and Stories about Birds*. Title pages of the series and the second book.

uobičajenim kanalima raspačavanja za koje su bili zaduženi učitelji. Zato se Hartman pri objavljivanju prvih slikovnica odlučio za kompromis – slikovnice je namijenio i školskoj djeci. Pritom su slikovnice bile namijenjene kupcima nešto dubljega džepa.

Stoga, nakon faksimila iz druge knjige *Vienca*, donosimo nekoliko stranica iz *Male zvěrnice* iz 1864., jedne od prvih Hartmanovih slikovnica, s usporednim tekstom na hrvatskome i njemačkome jeziku.

Slijede četiri ilustracije iz III. dijela *150 čudorednih pripovēdakah za mladež obojega spola* Franje Hoffmanna u hrvatskome prijevodu iz 1865.

Na kraju donosimo i faksimil ilustracije iz časopisa *Bosiljak* iz 1866. godine, gdje je bio objavljen uz prijevode isječaka iz knjige Davida Livingstonea *Missionary Travels and Researches in South Africa* objavljene 1857. Ilustracija prikazuje

Sl. 4. Primjeri ilustracija koje su izlazile u različitim brojevima *Věnca* nakon 1864.
 Fig. 4. Examples of illustrations published in different books from the *Wreath* series after 1864.

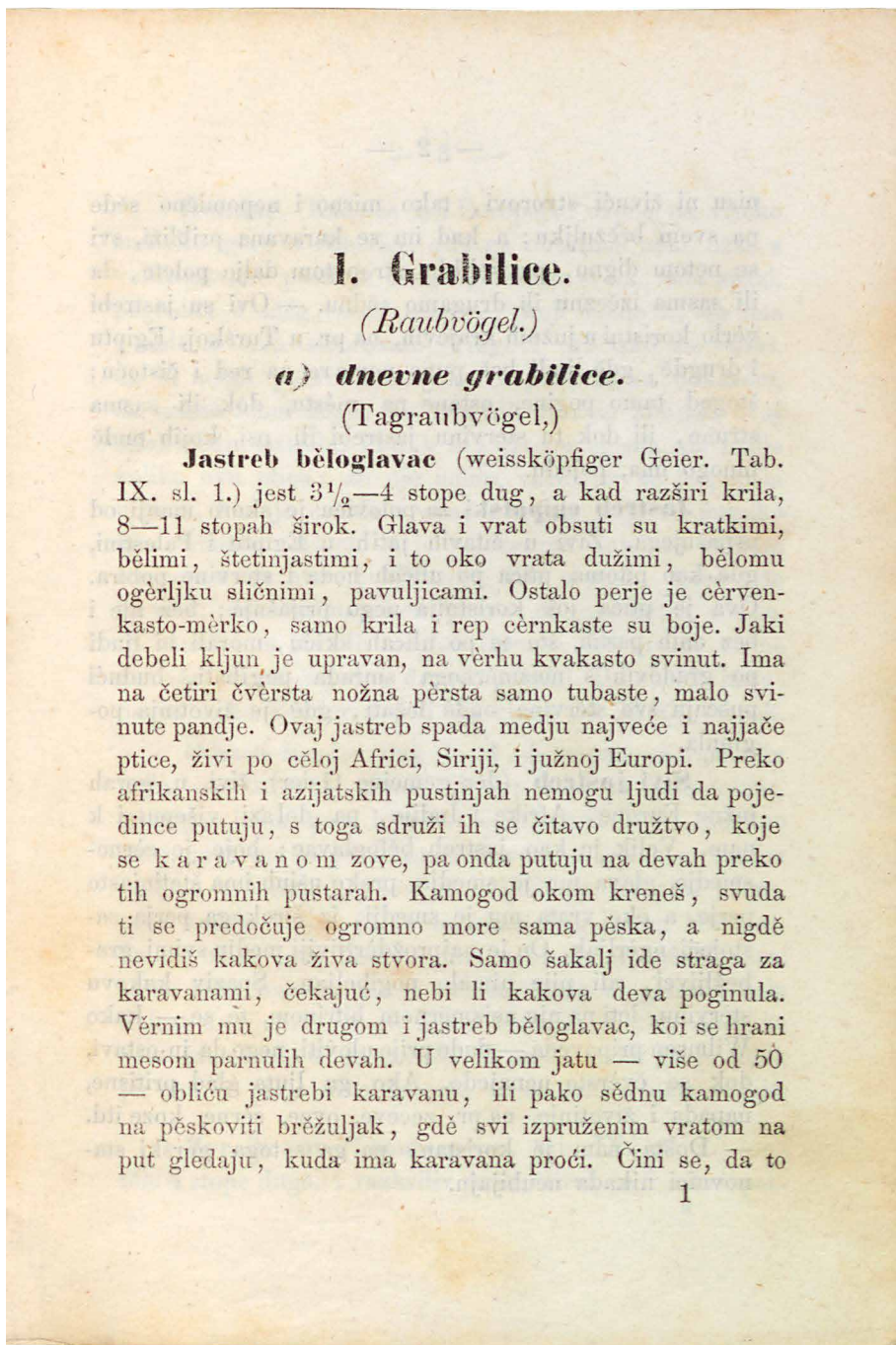
poznati prizor kada je Livingstonea napao lav, a inačicu iz *Bosiljka* donosimo usporedno s izvornom ilustracijom „The Missionary’s Escape from the Lion“ koja je Hartmanu poslužila kao predložak.

Lavoslav Hartman u hrvatsku je nakladničku praksu uveo slikovnice i bogato ilustrirane knjige. Njegovi prvi pothvati u tome smjeru vremenski se podudaraju s nastankom *Alice u Zemlji Čudesa* kojoj je posvećen ovaj broj časopisa *Libri & Liberi*.*

* Zahvaljujemo Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu na suglasnosti za objavljivanje faksimila iz *Vienca* (1861, 1864) i iz *Franje Hoffmanna 150 čudorednih pripovjedača za mladež obojega spola* (1864) u ovome broju. Također zahvaljujemo Hrvatskom centru za dječju knjigu na pomoći u pribavljanju faksimila iz *Male zvěrnice* (1864). Sve su ilustracije ovdje objavljene u rubrici *Baština* javno dobro.

Ilustracija [tabla] i početak poglavlja „Grabilice“, str. 1.
Věnac. Sbirka poučnih i zabavnih spisah za mladež i naš puk. Izdaje Věnceslav Zabo
 Mařik. Knj. II. *Čěrtice i pripověsti o pticah.* U Zagrebu, 1864. Vlastitim trošk
 Lavoslava Hartmána. 117 str., [43] lista s tablama; 18 x 13 cm.

A plate and the beginning of the chapter entitled “Grabilice” [Birds of Prey], p. 1. *Wreath. A Collection of Didactic and Entertaining Writings for Young People and Our Folk.* Issued by Věnceslav Zaboř Mařik. Book 2. *Notes on Birds.* Zagreb, 1864. Published by Lavoslav Hartmán, at his own expense. 117 pp., [43] leaves with plates; 18 x 13 cm.

Popis knjiga u nizu *Vienac / Věnac* Věnceslava Zaboja Mařika**List of books of the series *Wreath* by Věnceslav Zaboja Mařik**

Vienac: sbirka poučnih i zabavnih spisah za mladež i naš puk.

Wreath: A Collection of Didactic and Educational Writings for Young People and Our Folk.

1861. Knjiga 1. *Crtice i pripoviesti o životinjah*. 1. izdanje. / Book 1. *Notes and Stories about Animals*. 1. izdanje / 1st edition. 174 str./pp.
1862. Knjiga 1. / Book 1. 2. izdanje. / 2nd edition.
1864. Knjiga 2. *Cèrtice i pripověsti o pticah: sa 43 bojadisane slike*. [4] lista s tablama / Book 2. *Notes and Stories about Birds: with 43 colour pictures*. [4] plates. Ilustracije / Illustrations by Emil Hochdanz. 117 str./pp.
1865. Knjiga 1. (Novo prerađeno izdanje). *Cèrtice i pripověsti o sisavcih: sa 66 bojadisanih slikah*. / Book 1. (New revised edition). *Notes and Stories about Mammals: with 66 colour pictures*. 155 str./pp.
1865. Knjiga 3. *Cèrtice i pripověsti o dvoživcih, ribah i mekušcih: sa 41 bojadisanom slikom*. [5] listova s tablama u bojama. / Book 3. *Notes and Stories about Amphibians, Fish and Molluscs: with 41 colour pictures*. [5] plates in colour. 69 str./pp.
1865. Knjiga 4. *Cèrtice i pripověsti o pticah o bubah i ostalih nižih životinjah: sa 50 bojadisanih slikah*. [4] lista s tablama u bojama. / Book 4. *Notes and Stories about Beetles and Other Lower Animals*. [4] plates in colour. Ilustracije / Illustrations by Emil Hochdanz. 85 str./pp.
1867. Knjiga 5. *Prirodopis bilinstva: sa 33 bojadisane i 29 cèrnih slikah. Prirodopis rudstva: sa 6 bojadisanih slikah*. [6] listova s tablama / Book 5. *Natural History of Plants: with 33 colour and 29 black-and-white pictures. Natural History of Minerals: with 6 colour pictures*. [6] plates. 182, 34 str./pp.
1867. Knjiga 6. *Sveobći Zemljopis: za mladež narodnih učionah*. / Book 6. *General Geography: For Young People in Public School*. 94 str./pp.

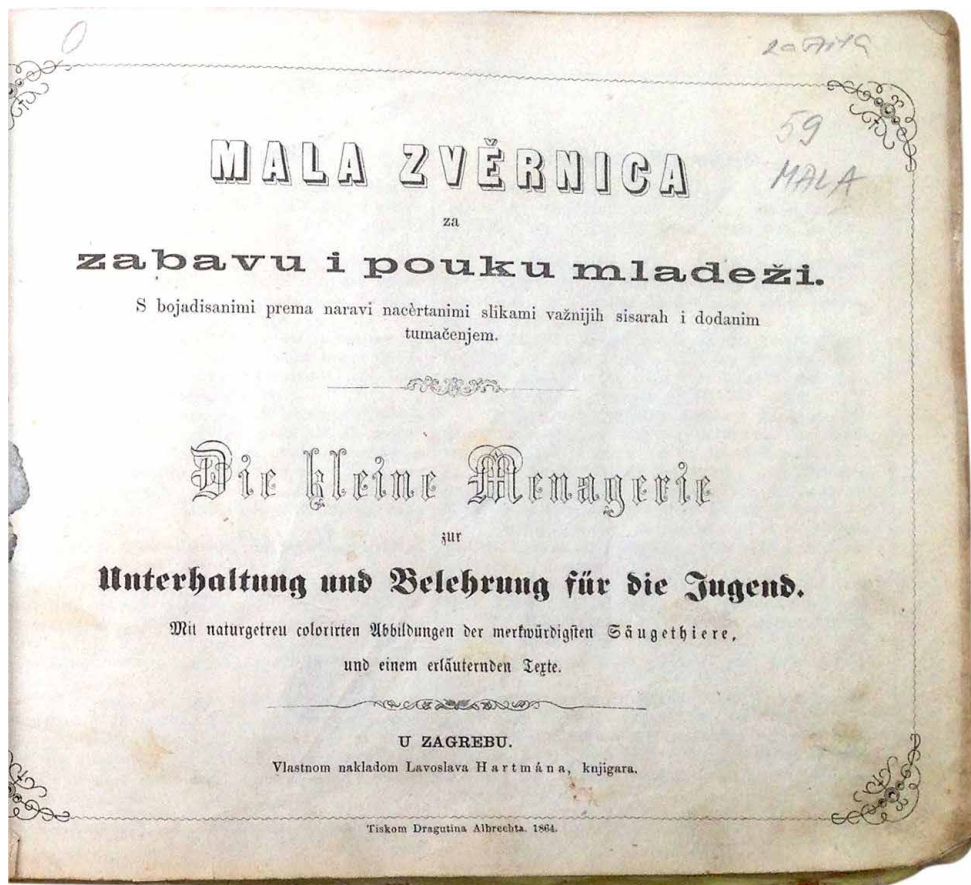

Mala zvěrnica za zabavu i pouku mladeži: s bojadisanim prema naravi nacertanimi slikami važnijim sisarah i dodanim tumačenjem = Die kleine Menagerie zur Unterhaltung und Belehrung für die Jugend: mit naturgetreu kolorierten Abbildungen der merkwürdigsten Säugethiere, und einem erläuternden Texte. U Zagrebu: Vlastnom nakladom Lavoslava Hartmána, knjigara, 1864.

21 str., [18] listova s tablama; 18 x 22 cm.

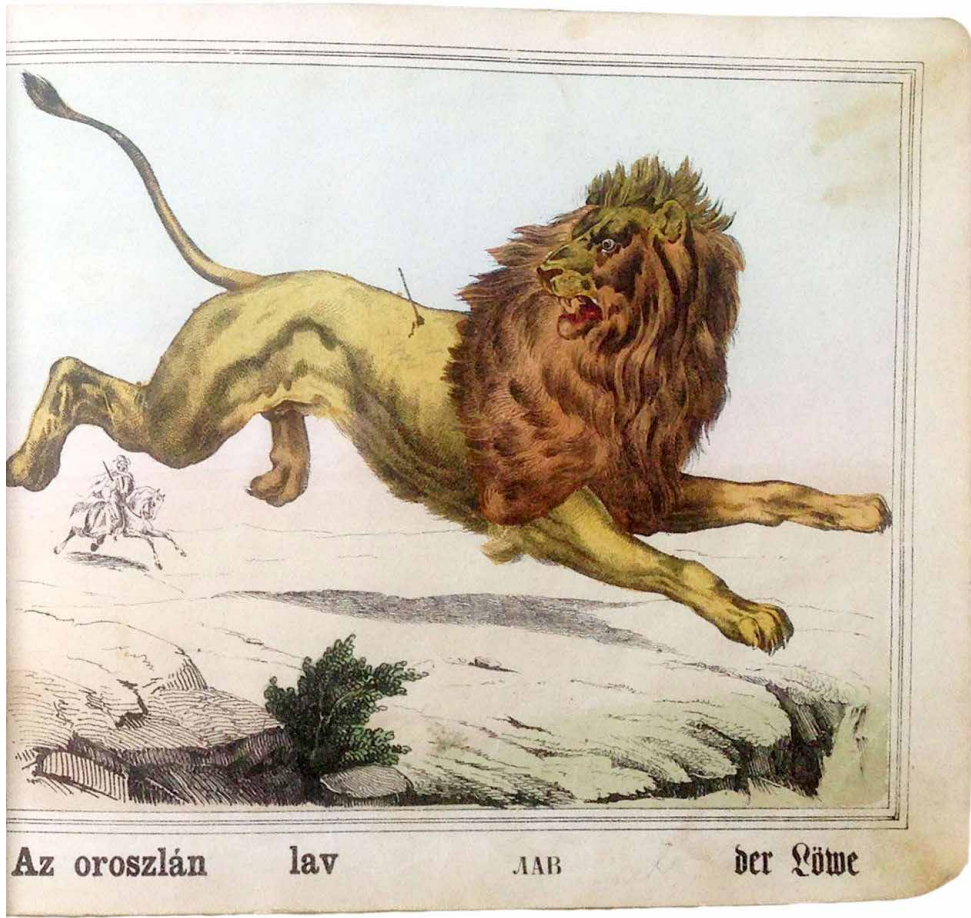
The Little Bestiary for the Entertainment and Education of Young People: with colour illustrations made after the real-life likeness of prominent mammals, and additional explanations. Zagreb. Published by Lavoslav Hartmán, 1864.

21 pp., [18] leaves with plates; 18 x 22 cm.

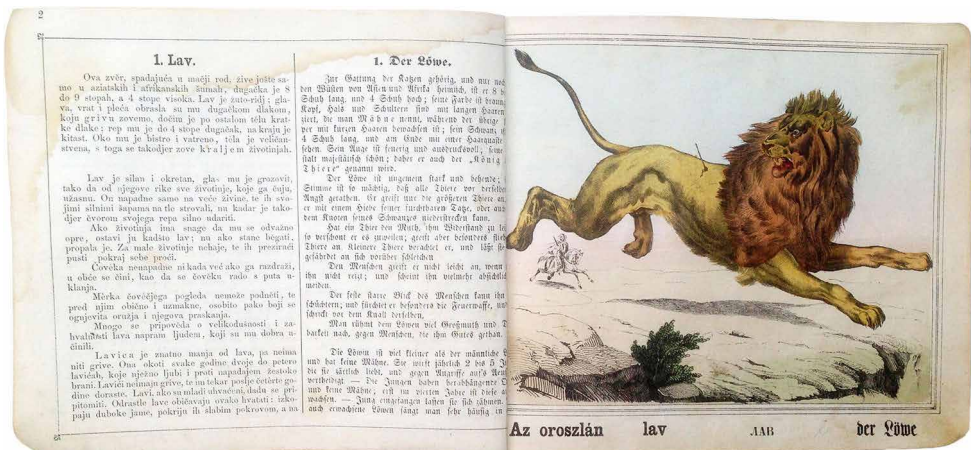

Naslovnica i ilustracija uz naslovnicu. *Mala zvěrnica*, 1864.
Title page and Frontispiece. *The Little Bestiary*, 1864.

Lav. Mala zvěrnica, 1864: 2
The Lion. The Little Bestiary, 1864: 2.

Tigar. Mala zvěrnica, 1864: 3
 The Tiger. The Little Bestiary, 1864: 3.

...em přivezou živu živoučinu. Skočiv lav zvrplo na zím-
 tu, přelomí se pod níma nožkama, jakoby se pásmo,
 je go oběma i postji opřítom. Od lava ona čovok
 mo nash koristi i to samo s njegore kože, koji
 jakovno vala; nadoji strhanati jedn sadojce lav-
 maso.

2. Tigar.

Tigar je od petilko kolik i lav, samo sto nje
 ko pomatila narasta, dhake je auto-rdije s šermiti
 noga i kochiti, roj ma je podnoga. Tigar je
 nogo kirovohotinja i opomaj avor od lava, žive i
 odvoj indiji, gdje katu dajen više sedih svekoliko
 savjetuje postmanio.

Prvada tigar kolje više od glade nego radi
 ne kirovohotnosti, to je za čoveka ipak vooma o-
 no nastati ne a njma, jer je to grozovita i od svih
 ostalih najkrovohotinja avor, pa zato i opomda na
 što je živo.

On se najviše svi lava, le ma se malo opre-
 žuje se pusti u borbu s listi slonem, na ovaj
 ipak pomajviše svatla i natulo.

Kao što lav lovi i tigar pomajviše samo včed-
 otinje, katinu ipak napadne i manje avor; ako je
 loma čovjka krevi okom, vrha, onobio rado i
 čovjka.

Jednim slonem dohrati čovjka ili živoučinu, je
 ovale ju na do, napoji se najviše krevlju svojem.
 Ma, mesa nepojede nasego, ved ako je drugo gje-
 mas. Njegova najveća sila je krevi lohati, od ko-
 jega ona drate ma je usso indijanskih nogo
 opojenah.

...tigar, labem man silahak čine listi (člove gubit, ne man
 listi lohat), ma se av šev čine krovohotnje Tigar av-
 vovet. Človek ma se šev av šev čine ma se šev er
 in šev čine, ma listi ipak krevi krevi ma krovohotnje
 opomaj nash ma krovohotnosti. — Der tigar gendit
 von Westfalen war wenig Tigen. Das Fleisch war von
 einem Menschen gegessen, von dem kein ein Ende bracht.

2. Der Tigar.

Der Tigar mit seiner rotbriehnen Raube mit schwarzem
 Querstreifen, mit den schwarzen Ringen an den Gliedern
 laugen Schweiß, ist ungleich so groß, dass Kriecher nicht
 so leicht greifen, wie der Löwe, und ist er von viel grö-
 ßeren als gewöhnliche Raubtiere als Löwe, das in
 China, wo es heimlich ist, auch mehrere Dörfer der
 Westküste ganz vernichtet haben soll.

Obgleich der Tigar mehr aus Farnen, als aus Bie-
 der Nahrung besteht, so ist er doch für den Menschen sehr
 gefährlich, den er bezweht. In China furchtet man
 die Raubtiere nicht, sondern, und furchtet ganz alle
 Lebewesen der Welt.

Er fangt nicht nur Menschen nicht, dem er viele Stu-
 bren nicht, und mag er sogar, mit dem Menschen
 einen Kampf anstellen, was kein er jedoch gewöhnlich
 und gewöhnlich ist.

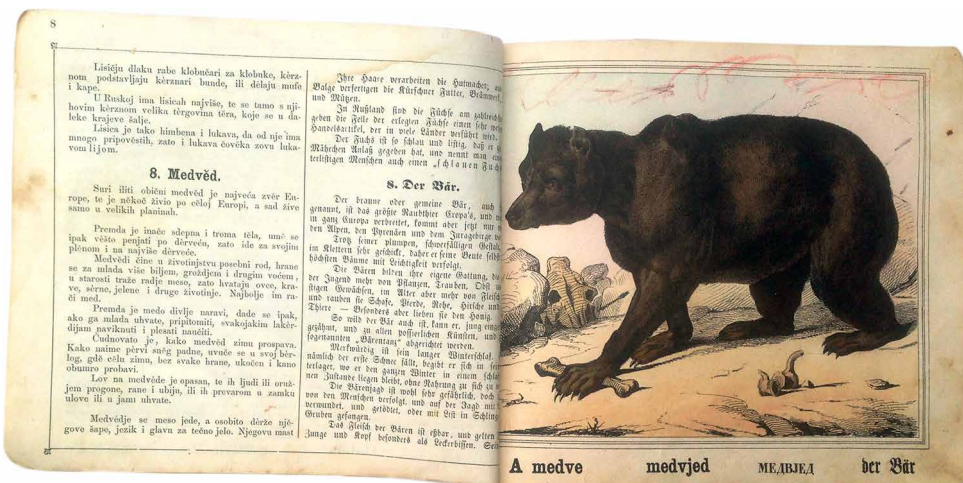
Wie der Löwe, geht auch der Tigar nicht auf ach-
 tere Tiere los, und verachtet er auch bei Felle nicht
 nicht, und nicht er verachtet auch den Menschen nicht,
 wenn er einmal im Blut gefressen hat.

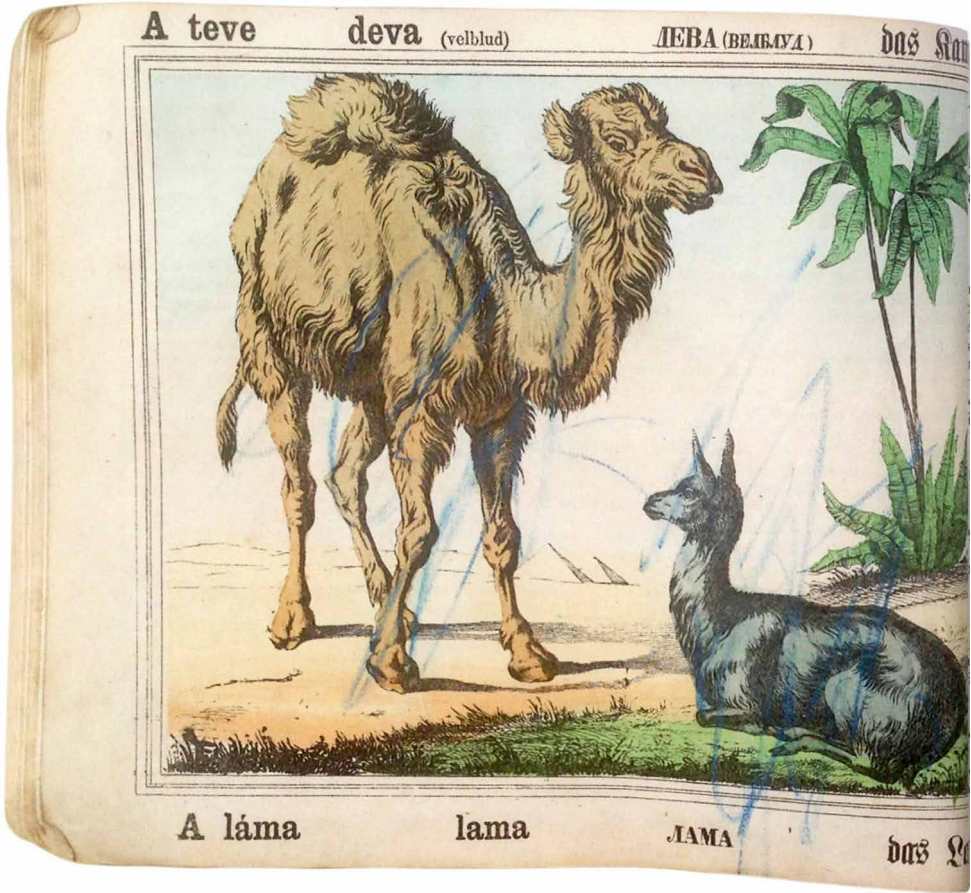
Da wegen Spannen Tigar er auf Westfalen und
 Tigar ist, nicht so viele und Tigar ist nicht mit dem
 West von Deutschland. Das von Tigar verachtet er man
 einen Tigar, wenn die kein Tigar können krevi krevi
 Westfalen ist von Tigar krevi krevi und nicht er bei
 Tigar von Tigar von der Tigar von.

A tigris tigar ТИГАР der Tiger

Medvjed. Mala zvěrnica, 1864: 8
 The Bear. The Little Bestiary, 1864: 8.

Deva i ljama. Mala zvernica, 1864: 11.
 The Camel and the Llama. The Little Bestiary, 1864: 11.

A zebra (=lo) zebra ЗЕБРА das Zebra

Zebra. Mala zvěrnica, 1864: 14.
The Zebra. The Little Bestiary, 1864: 14.

20 psůmal; líbí hrani se svakožakim bíljem, a zímí líšaji i mahom, što ga izpod sněga vadi.
Sob je oblčoano sancejo dlake, zímí stvkast ili takodjer bílkast.

15. Zebra.

Zebra malikuje na magares, ali je veda od njega, ima asno no manje usi, te je po celom telu istočič zímí helim i očvrtimí poprečičimí prugami mazarana. Zebe živa na vedika ošča u samah vrstah Africe. Ovo je jako divlja životinja, a toga ju je teško opitomiti; pa ako se čovčak kod glukože i pojle na rukom, nenede je ipak niti za jahu niti za vojna rabiti.

Zebra ima ošča ošča, jaka je i tešči veoma bírazo. Proti neprijateljū hami se zabíva i ritajom, tako se može iste hami obraniti an od lava niti od tigra, nenede se obraniti. Jako druzje, a nejra, kojih takodjer u istoč okolici jaata imade. Ona se hrani zelenim i sušim bíljem.

Zebriho meso se jede, a koža, jer je veoma bípa, upotrebljuje za pokrvice.

Imade više vrstih zebrah, koje se ipak neznamno medju sobom razlikuju; takova je gorna zebra, nešto veda, ali ipak isto tako divlja i plaha kao što i obična, zove se gorna, jer se drží samo po gorah, a nedži nikad u ravinah.

Uvažava i u svértačih hrupjena upitomí se na volko, da bude gospodara privržena, te ma se pasti plahiti.

Zebri veoma malikuje kvaga; na manja je te nije onako istočno prugata. Za mlada hrupjena

und nítet líš im Sommer von den Gredelstigen Guebe, im Winter aber von Hiedem, von dem Same herverfahr.

Seine Farbe ist gewöhnlich braun, im Winter aber auch weißlich.

15. Das Zebra.

Das Zebra sieht an Gestalt dem Pferd für alle Theile, hat viel kleinere Zähne, und ist nicht mit gleichem Grade weichen und schwachen. Es wohnt in großen Herden, die den bösen Affen; es für sich, daher schenkt man es auch bei einigen mit kleineren Thiere, ist es etwas mehr zum Nutzen, auch zum Peln, als die andern.

Es hat sehr dicke Haare, ist fast in den Theilen, denen seine Zähne verkehrt ist, und ist meistens mehrer Arten bei uns jedoch nur wenig von einander verschiedne sind; wird uns meistens als ein bei uns gesehen, das ich für das gewöhnliche, das man in den Gärten sieht.

Das Fleisch des Zebra hoch gehalten, und man hat viel, das sehr loben verdient ist.

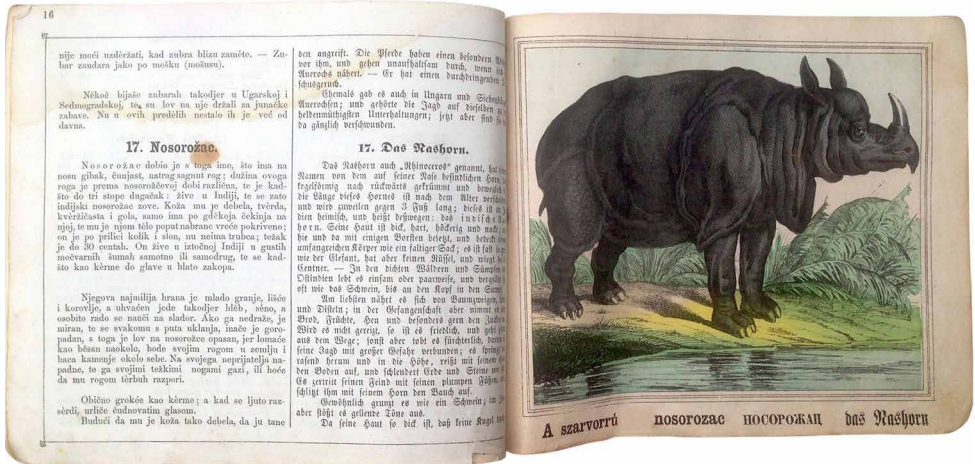
Man sieht auch in den Gärten gesehen, und so man sieht, das es in den Gärten gesehen ist, und man sieht, das es in den Gärten gesehen ist, und man sieht, das es in den Gärten gesehen ist.

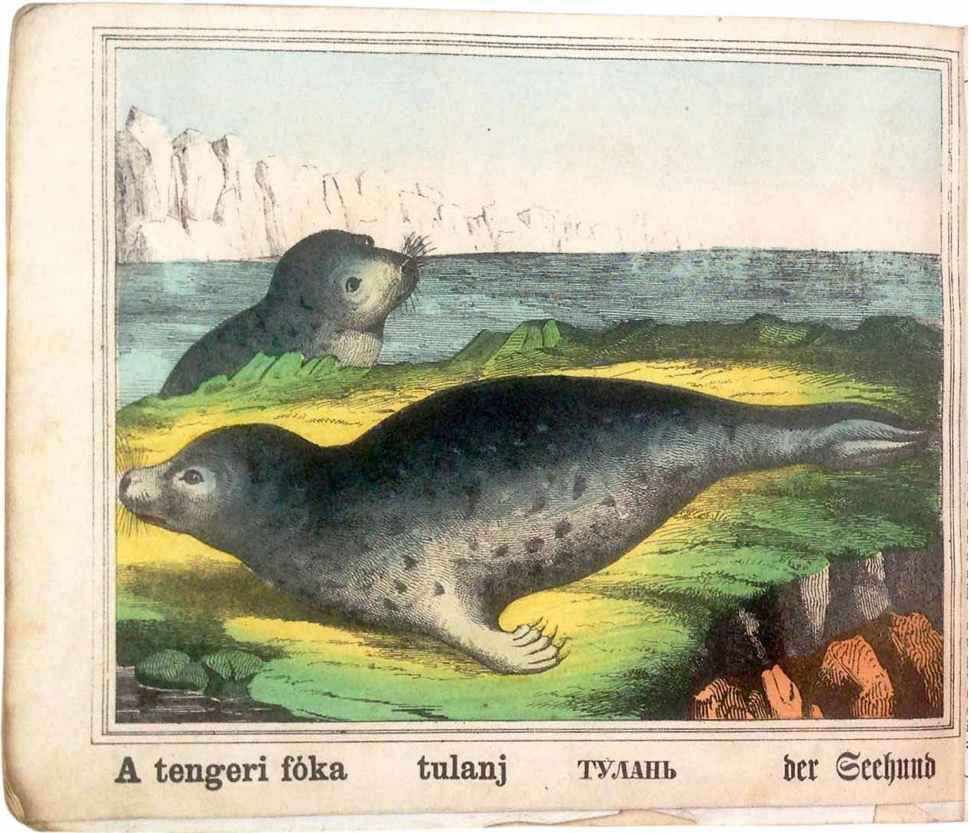

A zebra (=lo) zebra ЗЕБРА das Zebra

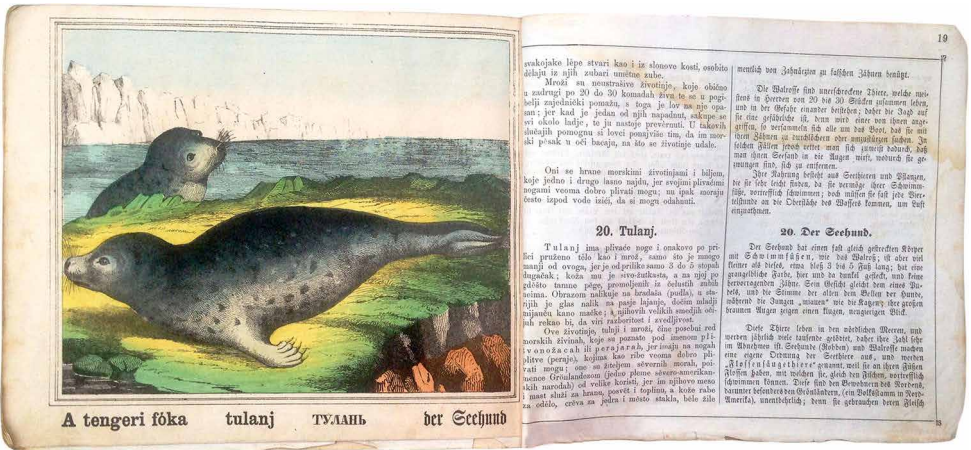
Nosorožac. Mala zvěrnica, 1864: 16.
The Rhinoceros. The Little Bestiary, 1864: 16.

A tengeri föka tulanj ТУЛАНЬ der Seehund

Tulanj [Tuljan]. Mala zvěrnica, 1864: 19.
The Seal. The Little Bestiary, 1864: 19.

A tengeri föka tulanj ТУЛАНЬ der Seehund

Naslovna ilustracija (uz 88. priču) i naslovna stranica.

Franje Hoffmanna 150 čudorednih pripovjedakah za mladež obojega spola. Preveo Ivan Filipović. III. dio (sa četiri bojadisane slike).

U Zagrebu. Troškom Lavoslava Hartmana. 1865.

66 str., [4] lista s tablama [ilustracijama]; 13,5 x 10,5 cm.

Frontispiece (the illustration for tale no. 88) and the title page.

Franjo Hoffmann's 150 Moral Tales for Young People of Both Genders. Translated by Ivan Filipović. Part 3 (with four colour pictures).

Zagreb. Published at the expense of Lavoslav Hartman. 1865.

66 pp., [4] leaves with plates; 13.5 x 10.5 cm.

86. Izhod sunca.

Jedne večeri reče otac svojim sinovima Milošu i Svetozaru: „Dětco! koji se hoće sutra rano dići, sa mnom će se ići šetati, i dobit će za zajuttrak dobrog mlěka i bělog kruha. A koji će biti lěn i u pntelji ostati, dobit će samo komad černog kruha.“

„Ja ću se, otče, zaista dići!“ povikaše obadva dětčaka i odjoše u postelju. A kad je otac sutra rano u sobu došao, ležahu oni još u perju zatèpani i spavahu kao puhovi. „He, pospanci!“ poviče otac „dižite se, već je skrajnje vrěme!“

Miloš se je odmah skoćio, oči malo protrô, a zatim za živi čas obukao. Svetozar je pako zěvao i otezao se, a zatim okrenuo na drugu stranu.

„Ajde, Svetozare!“ reče Miloš „oblaći se bërže, jer ćemo otići!“

Svetozar se nehtè ni maknuti, nego samo na polak promèrmlja: „Daj mira, još sam tako umoran!“

Otac i Miloš ojdu, i ostave pospanoga Svetozara u postelji.

Kad su izašli napolje, popeše se na jedan mali brežuljak, stadoše i pogledaše okolo naokolo. Po travah i grančicah ležaše rosa, a magla se razvlačivaše po poljih. Nebo je bilo sve rumeno i skoro je imalo sunce izaći. — Ono izadjè, i oblaci se svi razsjaše, kano da su od samoga zlata i srebra.

„O kako je to divno i prekrasno!“ poviče

Ilustracija uz 86. priču („Izhod sunca“) i početak priče, str. 20.

Franjo Hoffmann. 1865. *150 čudorednih pripovědakah za mladež obojega spola*. III. dio. Preveo Ivan Filipović. Zagreb: Lavoslav Hartman.

Illustration for tale no. 86, “Sunrise”, next to the beginning of the tale, p. 20.

Franjo Hoffmann. 1865. *150 Moral Tales for Young People of Both Genders*. Part 3. Translated by Ivan Filipović. Zagreb: Lavoslav Hartman.

36

lěpu, nu žalibože baš na kraju jedne daleke grančice, kamo nikako doseći nemogaše.

Da je Tomo pametan bio, on bi s lěstavah sišao i jabuke se okanio bio. Nu on to nebijaše, jerbo je s lěstavah na onu granu otišao, i po njoj se sve bliže i bliže k jabuki privlačio i za njom dosizao. Najednoč se on prevagne i kao vrěća bubne s jabuke dole na tvěrdnu zemlju.

Sad je tu ležao i iza glasa jaukao, budući si je nogu skěršio. Mnogo tjedanah morade ležati u postelji i strahovitu bol těrpati. Kad se je digao, bio je šepav, i ostade to za cělog svog života. Sad je bio konac svemu penjanju.

96. Stupica.

Gdě je Nikola svojim drugovom učiniti mogao kakovu vragoliju, učinio ju je zaista; a ako mu je za rukom pošlo, da je komu što na žao učinio, to se je onda taj zločesti dětčak tomu veoma radovao i iza glasa smijao. Dakako da ga nisu rada imali ni njegovi prijatelji ni drugovi, i da su mu se uklanjali, koliko je samo moguće bilo. Nu Nikola si zato nije nimalo glave trò i govoraše: „Meni je draže, da me se svi boje, nego li da me rada imaju“.

Već odatle se vidi, kakov je velik zločko bio. Jednoč najde on na tavanu medju ostalom

Ilustracija uz 96. priču („Stupica“) i početak priče, str. 36.

Franjo Hoffmann. 1865. *150 čudorednih pripovědakah za mladež obojega spola*. III. dio. Preveo Ivan Filipović. Zagreb: Lavoslav Hartman.

Illustration for tale no. 96, “A Trap”, next to the beginning of the tale, p. 36.

Franjo Hoffmann. 1865. *150 Moral Tales for Young People of Both Genders*. Part 3. Translated by Ivan Filipović. Zagreb: Lavoslav Hartman.

i pripovjedaše tetkam čudesa o lepom svom sviranju. One napokon postadoše ljubopitne, te pozvaše Jelicu, da im štogod svira.

A to je upravo Jelica i želila. S mesta odleti ona ka glasoviru, potraži note i stane pokazivati svoju vještinu. Tetke stajahu okolo nje. Ispèrva svirala je dobro, nu na skoro stane praviti pogreške. Ona se počme sèrditi, tim se je pako sve više zabunjivala i najposlè tako se sva smuti i zaplete, da nije ništa dalje znala svirati.

Šta su se sada nasmijale tetke s tom taštom dèvojećicom! „Zar je to sva vèština? pitaše ju. „Mi smo mislile, da ćemo čuti Bog zna kakova čudesa, a sad se eto moramo zadovoljiti takovim klepetanjem! Bèži, da te nevidimo, pa se najprije šta uči, prije nego hoćeš da se čim pokažeš!“

Jelica se sve sva zasramljena odvuče iz dvorane, niti ju je tko taj dan vidio. Ona mišljaše u sebi: „Mati je ipak pravo imala, i ja neću nigda više biti tako bedastom, da bi posumljala u njezine reči.

106. Osveta.

Antun je bio jako opak dètčak, i mèrzio je strašno svoga sudruga Mijata, jerbo je ovaj bio marljiv, uredan i pozoran, te ga je češće ukorio radi njegovih budalaštinah.

Jednoč je Antun na polju krao graška. Mijat

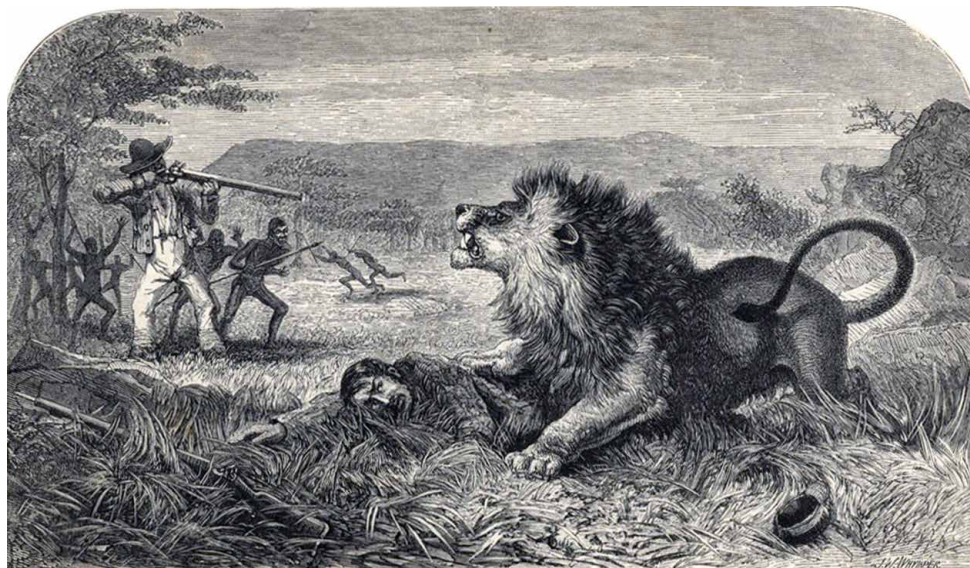
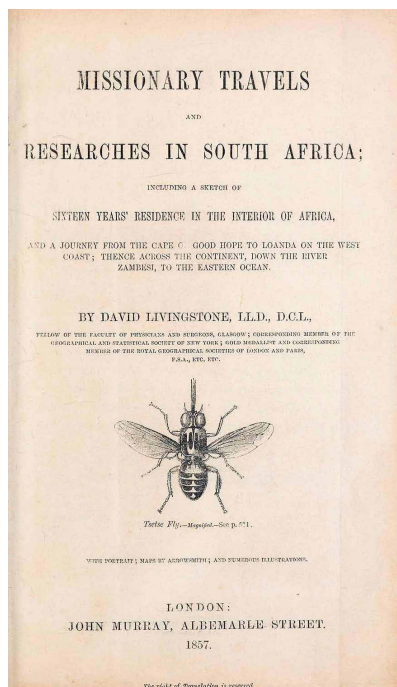
Ilustracija uz 106. priču („Osveta“) i početak priče, str. 52.

Franjo Hoffmann. 1865. *150 čudorednih pripovjedačah za mladež obojega spola*. III. dio. Preveo Ivan Filipović. Zagreb: Lavoslav Hartman.

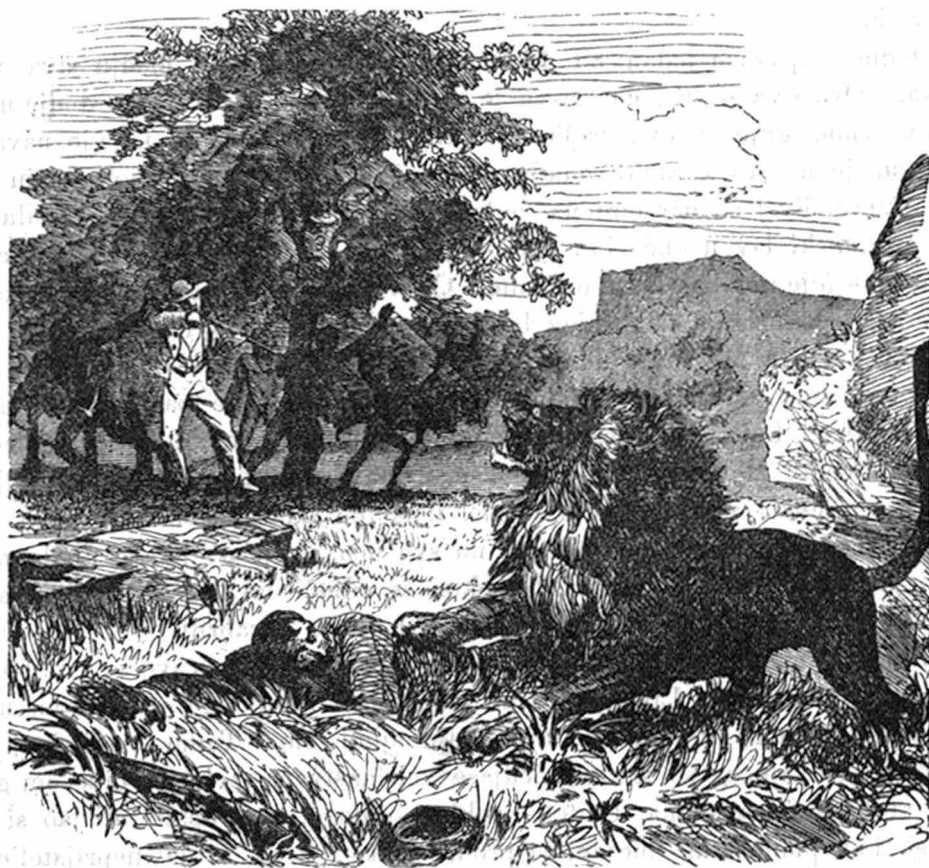
Illustration for tale no. 106, “Revenge”, next to the beginning of the tale, p. 52.

Franjo Hoffmann. 1865. *150 Moral Tales for Young People of Both Genders*. Part 3. Translated by Ivan Filipović. Zagreb: Lavoslav Hartman.

David Livingstone. 1857. *Missionary Travels and Researches in South Africa*. London: John Murray.

Slika je smještena između str. 12 i 13. / The illustration is placed between pages 12 and 13.

Bosiljak: list za mladež [Basil: Youth Magazine]. 1866. III (1): 7–9.

Slika je na str. 8. / The illustration is printed on p. 8.

— 8 —

jeći se, da od vlastitih ljudih koga nepogodi. Vidivši pako, da se urodjenici nikako neusudjuju navaliti, zaključí se, da će se kući vratiti. Baš su obilazili briežuljak, kad misionar opet opazi jednog lava, dostojanstveno sjedećeg na jednoj pećini za jednim grmom. Jedva je trideset korakah bilo do njega. Pozorno ga uzme Livingston na nišan i opali najednoč obe cievi. „Srušio se je!“ poviču njekoji. Drugi primetnu: Uprav ga je još jedan lovac pogodio. „Ajdete, da ga idemo viditi!“

Livingston opazi, da lav repom miče, te da baš sada buduć je ranjen vrlo pogibelan biti može. Zato neka počekaju, dok barem nabije svoju dvo-cievku. Najednoč čuje strašno zaviknuti — — lav upravo na njega lećaše. Livingston bijaše na povišenom mjestu; biesna zvier spopane ga za rame, i oba se dole skotrljaju. Gromoviti urlik prodre najprije do duše nesretniku, zatim ga prodrma lav tako silno, da se je posve onesvjestio. „U toj nesvjesti nisam osjećao ni straha ni boli,“ pripovieda sluga božji, „al sam ipak sve znao, što sa mnom biva.“ Lav imadjaše svoje šape na zatiljku Livingstonovu, i on se obazriev opazi, kako je lav uprò svoje oči na učitelja, koji je iz daljine od 15 korakah na lava nišanio. — Ni jedna ciev neopali, lav pusti prvi svoj plien i sa svom razjarenošću baci se na svog razoružanog drugog neprija-

